

zaterdag

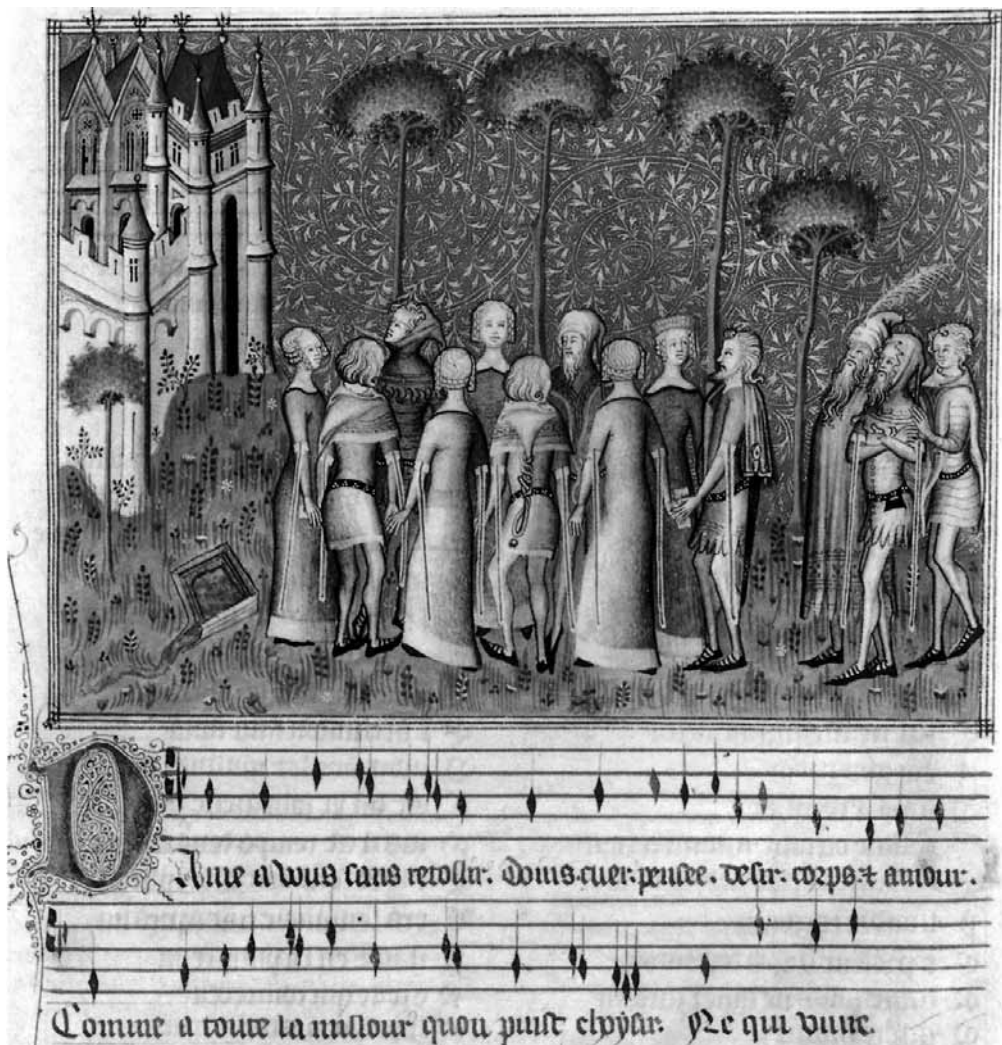
19.03.2011

20.00 Concertzaal scène

19.15 Inleiding door
Hannelore Devaere

LE REMÈDE DE FORTUNE

Marc Mauillon, Pierre Hamon,
VivaBiancaLuna Biffi, Angélique Mauillon



CONCERTGEBOUW BRUGGE

Biografieën

De bariton Marc Mauillon (FR) legt sinds het behalen van zijn diploma in 2004 een muzikale weg af die door verschillende tijdperken en genres loopt. Sinds 2002 maakt hij deel uit van Le Jardin des Voix, wat tot producties leidde met werk van Lully, Purcell en Rameau. Zijn operarepertoire bevat ook muziek van Mozart, Poulenc, Debussy, Eötvös en Dusapin. In het kader van liedrecitals met een bijzondere aandacht voor oude muziek werkt hij regelmatig samen met de ensembles Alla Francesca en Douce Mémoire.

VivaBiancaLuna Biffi (IT) volgde vedel- en gambalessen bij Randall Cook en zang bij Richard Levitt en Dominique Vellard aan het beroemde Schola Cantorum Basiliensis. Sinds 1997 deelt ze de podia met steeds meer belangrijke ensembles die zich specialiseren in oude muziek, waaronder Lucidarium en Alla Francesca. Als soliste ontwikkelt ze een project rond Italiaanse muziek uit de 14e tot de 16e eeuw. Ze geeft vaak masterclasses en stages in de centra voor oude muziek in Parijs en Basel en aan de conservatoria van Lyon en Genève.

Pierre Hamon (FR) bouwde de afgelopen jaren als veelgevraagd blokfluitsolist een repertoire uit dat reikt van de 12e tot de 21e eeuw. Zijn bijzondere interesse voor middeleeuwse muziek brengt hij in de praktijk bij het ensemble Gilles Binchois. Hamon is medestichter van het ensemble Alla Francesca en werkt daarnaast ook vaak samen met Jordi Savall. Naast de vele cd's van Alla Francesca bevat zijn discografie ook solo-opnames met middeleeuwse, renaissance- en barokmuziek. Hij doceert momenteel aan het conservatorium van Lyon.

Na haar studie van de klassieke harp koos Angélique Mauillon (FR) voor een specialisatie in de uitvoering van oude muziek, bij Eugène Ferré en Mara Galassi. Mauillon speelt middeleeuwse harp bij de ensembles Mala Punica, Alla Francesca, La Dolce Sere en renaissanceharp bij Douce Mémoire en Les Jardins de Courtoisie. In verscheidene barokproducties bespeelt ze de tripelharp, onder meer in het gezelschap van Elyma, La Fenice en Les Paladins. Ze doceert historische harp aan het conservatorium van Tours.

Uitvoerders en programma

Marc Mauillon: zang

VivaBiancaLuna Biffi: zang, vedel

Angélique Mauillon: gotische harp

Pierre Hamon: fluiten, tamboerijn, concept, muzikale leiding

—

Guillaume de Machaut (1300-1377)

Le Remède de Fortune (ca. 1341-1349):

- Qui n'arait autre deport (Lai)
- Tel rit au main qui au soir pleure (Complainte)
- Joye, plaisance, et douce nourriture (Chant Royal)
 - En amer a douce vie (Baladelle)
 - Dame, de qui toute ma joye vient (Ballade)
 - Dame, a vous sans retollir (Chanson baladée)
 - Dame, mon cuer en vous remainit (Rondelet)

Le Remède de Fortune – Guillaume de Machaut

Guillaume de Machaut

Het oeuvre van Guillaume de Machaut (1300-1377) vormt in de 14e eeuw het ultieme hoogtepunt van de combinatie dichter-componist. De muziek was immers technisch zo complex geworden dat men niet langer beiden tegelijkertijd kon zijn. Toch slaagt De Machaut erin om tijdens de Ars Nova niet alleen de grootste schrijver uit het Franse taalgebied te zijn, maar tevens de belangrijkste componist uit heel Europa. Zijn oeuvre vormt de schitterende synthese van de traditie uit de vorige eeuw met de vernieuwingen van de 'nieuwe kunst' of de Ars Nova. Zijn uitgesproken persoonlijkheid manifesteert zich onder meer in het schrijven van een proloog die de zesdelige uitgave van zijn volledige oeuvre voorafgaat: een daad van een zelfbewuste kunstenaar die eigenlijk de eerste voet in de renaissance zet. Hij vergelijkt er zichzelf met Orpheus en zegt niet alleen contact te hebben met de groten der aarde maar ook het bezoek te krijgen van Natuur, de dochter van God, die hem drie van haar kinderen komt schenken: Intelligentie, Retorica en Muziek.

Dits

De literaire geschriften van De Machaut zijn veel talrijker dan zijn muzikale composities, en van een uitzonderlijke kwaliteit. Ze bestaan enerzijds uit verhalende teksten in versvorm, de 'dits', en anderzijds uit lyrische teksten in 'formes fixes', met of zonder muziek. De *dits* bestaan uit duizenden verzen die meestal geschreven zijn in opdracht van de prinsen bij wie De Machaut in dienst was als secretaris. De oudste is de *Dit dou Vergier* waar hij de thema's uit de *Roman de la Rose* van Guillaume de Lorris herneemt: het motief van de droom, de ingang tot de boomgaard,

de ontmoeting met de god van de liefde. *Le Jugement dou roi de Behaigne* uit 1342 is voorgesteld als een debat over de liefde, helemaal in de geest van de tijd, waarbij de koning van Bohemen de scheidsrechter is. De *Voir Dit* is een autobiografisch reciet dat De Machaut schreef bij zijn terugtrekking uit het openbare leven in 1363, waarna hij als kanunnik verder leefde in Reims. Het is de eerste brievenroman uit de literatuur en de weergave van een fictieve correspondentie tussen de oude kunstenaar en het jonge meisje Péronne d'Armentières.

Manuscript

Le Remède de Fortune werd overgeleverd in het prachtig verluchte manuscript C, bewaard als 'BN fr 1586' in de Nationale Bibliotheek van Frankrijk. Door de plaats, het aantal en de kwaliteit van de verluchtingen die erin zijn opgenomen, vormt het de parel van het manuscript. Deze *Dit* telt meer dan 4000 verzen en vertelt het verhaal van een minnaar-dichter (De Machaut zelf?), een aanbeden dame en een mysterieuze vrouw die niemand anders dan de Hoop is. De natuur speelt een belangrijke rol in deze *Dit*, niet alleen als betoverend kader maar ook als tolk om de emoties van de dichter voor zijn dame te vertalen. Het is een van zijn belangrijkste *dits amoureux* met de Liefde en het Lot als onderwerp.

Le Remède de Fortune

Le Remède de Fortune werd tussen 1341 en 1349 samengesteld en is het eerste werk van De Machaut dat lyrische inlassingen heeft, allemaal voorzien van genoteerde muziek. Elk muzikaal intermezzo geeft een affectieve commentaar op de tekst. Alle zeven onderdelen stellen een model van een

bepaald genre voor: *lai*, *complainte*, *chant royal*, *ballade*, *chanson baladée*, *virelai* en *rondelet*, in afnemende moeilijkheidsgraad.

Rond deze stukken is het volgende verhaal opgebouwd: een dame ontdekt bij toeval een anonieme eenstemmige *lai Qui n'aroit autre deport* waarin de componist haar zijn liefde verklaart. De dichter leest het haar voor, maar durft zich niet als de minnaar uit het *lai* kenbaar te maken en vlucht het park van Hesdin in, waar hij de lange en sublieme *complainte Tel rit au main* schrijft. In een droom geleid door het allegorische personage van de Hoop, net zoals Filosofie in de 'Vertroosting van de filosofie' van Boëthius waarop De Machaut zich voor dit deel van de *Dit* op inspireerde, componeert hij vervolgens twee lyrische stukken: het *chanson royale Joye, plaisance et douce nourriture* en de *baladelle En amer a douce vie*. De dichter leert het Lot te slim af te zijn en zingt dan het prachtige *Dame de qui toute ma joye vient*. Hij gaat vol zelfvertrouwen terug naar de dame. Zij nodigt hem uit om samen met haar vrolijk gezelschap te dansen en hij zingt daarna op haar verzoek het *virelai Dame a vous sans retollir*. Nadat hij de mis heeft bijgewoond, verklaart hij uiteindelijk zijn liefde aan de dame. Zij stemt in met deze liefdesverklaring en er wordt gegeten en feest gevierd. Dan is het moment van de scheiding aangebroken: de minnaars wisselen ringen uit en de dichter zingt bij zijn vertrek nog een *rondelet, Dame mon cuer*.

Invloed

Le Remède de Fortune is waarschijnlijk het belangrijkste Franse liefdesgedicht uit de 14e eeuw. Het heeft een aanzienlijke invloed gehad in heel Europa; niet alleen als poëtisch model voor de hoofse liefde maar ook als

muzikaal model, want De Machaut legt er de vormtaal in vast in *formes fixes*. Dit zijn strikte schema's die tientallen jaren aan de basis zullen liggen van de muzikale uitdrukking van de meeste componisten. De Machaut ontwikkelt technieken om seculiere poëtische vormen om te zetten in een polyfone compositie. Het verhaal dat vanavond gebracht wordt is een van de laatste en meest schitterende liefdesgedichten, waarin lyrische passages met muziek zijn opgenomen.

Uitvoering

Deze lyrische vormen worden voor het eerst sinds de 14e eeuw integraal uitgevoerd, dus zonder één enkele strofe weg te laten. Deze keuze om noch aan de volgorde, noch aan de artistieke integriteit van de liederen te raken, zorgt voor een totaalbeeld van het muzikale aandeel in dit werk, waarbij elke vorm zijn juiste dimensie en plaats krijgt.

De Machaut begint de *Remède de Fortune* met de volgende verzen: '*Cil qui veult aucun art aprendre ...*' en doorloopt in de volgende zeven muzikale stappen een artistiek groeiproces dat zich door elk van de vormen manifesteert. De eerste werken zijn monodische en zeer complexe vormen die het culminatiepunt van de oude stijl betekenen (*lai* en *complainte*) en evolueren gaandeweg in vrolijke polyfone genres die aan de basis liggen van deze nieuwe vorm van componeren (*ballade* en *virelai*).

Hannelore Devaere

Boeiend en waanzinnig

In 1985 verscheen *De alledaagse onwerkelijkheid*, de Nederlandse vertaling van een aantal essays van de nu populaire Italiaanse schrijver Umberto Eco. Het uitgangspunt van een lijvig essay, getiteld *De nieuwe middeleeuwen*, is de stelling dat de grote systemen van het technologische tijdperk te ingewikkeld zijn geworden om nog door een centrale overheid gecoördineerd te kunnen worden, en dat ze daarom gedoemd zijn tot instorten.

De middeleeuwen – volgens Eco minder duister dan doorgaans wordt aangenomen – danken hun bestaan aan de ineenstorting van het West-Romeinse rijk. En de renaissance kwam er nadat de middeleeuwen door hun eigen complexiteit uiteenvielen. Eco schrijft: 'Die ineenstorting gebeurt onder de druk van de 'barbaren' aan de grenzen, die niet noodzakelijk onbeschaafd zijn, maar die dragers zijn van nieuwe gebruiken en nieuwe wereldbeschouwingen. Deze barbaren kunnen met geweld binnendringen, omdat ze de rijkdom willen veroveren die hun tot dan toe ontzegd is gebleven. Maar ze kunnen zich ook onmerkbaar in het sociale en culturele weefsel van de heersende macht innestelen en er nieuwe overtuigingen en nieuwe verwachtingen doen circuleren.'

Achteraf bekeken zijn deze soms langdurige periodes van ingrijpende veranderingen bijzonder boeiend gebleken. De pas afgelopen 20e eeuw en de wat verder achter ons gelegen 14e eeuw zijn hiervan twee voorbeelden. Sommigen vonden deze twee eeuwen zelfs *waanzinnig* boeiend! De Amerikaanse historica Barbara Tuchman (1912-1989) verwierf vermaardheid met *De waanzinnige veertiende eeuw*, en filosoof Mark Heirman (1947) was de auteur van *De waanzinnige twintigste eeuw*. Boeiend en waanzinnig: het ene sluit het andere niet uit.

De 14e eeuw werd gekenmerkt door pest-epidemieën (1347-1350), oorlogen (de eerste helft van de Honderdjarige Oorlog, een reeks conflicten tussen Engeland en Frankrijk in de periode 1337-1453), onverdraagzaamheid en dood. Maar het is ook de eeuw waarin universiteiten werden gesticht (Rome in 1303; Pisa in 1338; Grenoble in 1339; Valladolid in 1346; Praag in 1348; Pavia in 1361; Wenen in 1365; Heidelberg in 1386; Keulen in 1388; Erfurt in 1392) en waarin Philippe de Vitry omstreeks 1325 zijn *Ars Nova* schreef, een van de belangrijkste traktaten uit de muziekgeschiedenis. Francesco Petrarca (1304-1374), een van de grootste lyrische dichters aller tijden en wegbereider van het humanisme, leefde en werkte in de 14e eeuw, net als zijn landgenoot Giovanni Boccaccio (1313-1375), de auteur van de nog steeds wereldvermaarde *Decamerone*. Van 1309 tot 1378 verbleven de pausen in 'Babylonische Ballingschap' in Avignon. In onze contreien werd in 1339 de bouw van het Gentse belfort voltooid en in 1364 die van de Brugse Lakenhalle. In 1352 begon men aan de bouw van de Antwerpse kathedraal en in 1398 werd in Ieper de eerste Rederijkerskamer van de Nederlanden opgericht.

Het valt nauwelijks te begrijpen dat dit alles – en nog veel meer – kon gebeuren in een eeuw die het toenmalige Europa opzadelde met de meest omvangrijke pestepidemie aller tijden. Historici schatten dat tussen 1348 en 1350 deze epidemieën 25 tot 50 miljoen Europeanen op een bevolking van 70 à 80 miljoen mensen tot slachtoffer maakten. Ongetwijfeld was de 14e eeuw totnogtoe een van de meest boeiende en bewogen episodes uit de geschiedenis van de waanzinnige pelgrimstocht der mensheid.

Johan Huys



Feestelijk tafereel uit *Remède de fortune*, door Guillaume de Machaut



Waar is mijn ziel? © Herman Sorgeloos

wo 13.04.2011 / 20.00 / Concertzaal
Waar is mijn ziel? / B'Rock & Muziektheater Transparant. Monteverdi
Caroline Petrick ontrafelde de madrigalen van Monteverdi en maakt een voorstelling over verlangen, dood en macht. Het barok-orkest B'Rock interpreteert samen met enkele voortreffelijke solisten deze nieuwe, eigenzinnige montage. Madrigalen als stillezens van de ziel.



Huelgas Ensemble

wo 01.06.2011 / 20.00 / Concertzaal
Huelgas Ensemble / Notre Dame
Samen met de gotische gewelven van de Notre Damekathedraal bereikte de muziek in de late 12e eeuw ongekende hoogten. Zo staan de zangmeesters Leoninus en Perotinus geboekstaafd als de oudste bekende polyfoniecomponisten. Met zijn onovertroffen dynamiek reconstrueert het Huelgas Ensemble de monumentale muziek van de Ars Antiqua.

In het Concertgebouwcafé kunt u gezellig nagenieten met cultuurliefhebbers en mogelijk ontmoet u er ook de artiesten.

WWW.CONCERTGEBOUW.BE
+32 70 22 33 02
IN&UIT, 'T ZAND 34, BRUGGE

